

Cuvânt înainte

Prima ediție a lucrării de față a apărut în anul 1986, la Editura Dacia din Cluj-Napoca. Cu toate că, în esență, lucrarea are la bază același Cod al familiei din 1954, în timp au intervenit, totuși, unele modificări legislative, care au antrenat, la rândul lor, evoluția doctrinei și a practicii judiciare. Din aceste rațiuni am purces la revizuirea lucrării pentru această a doua ediție.

*Este evident că, în privința raporturilor patrimoniale, asupra reglementărilor din Codul familiei și-a pus amprenta concepția comunistă cu privire la proprietate. Așa se explică, printre altele, că a fost consacrat în exclusivitate **regimul comunității de bunuri** căruia soții trebuie să i se supună necondiționat, fără posibilitatea unei alte opțiuni. Cele șase categorii de bunuri proprii erau privite doar ca niște excepții.*

*După decembrie 1989, când România a intrat în rândul țărilor democratice, care au la bază tocmai **proprietatea privată**, lucrurile trebuie privite altfel.*

Vechiul Cod al familiei nu mai corespunde noilor realități sociale. Se impune elaborarea unor noi reglementări în privința raporturilor de familie, fie într-un nou Cod al familiei, fie prin reintroducerea acestora în Codul civil, cum s-a încercat în Proiectul Codului civil elaborat în urmă cu câțiva ani.

*Prin această nouă ediție a lucrării am analizat desigur și vechile reglementări, dar dintr-o altă perspectivă a noilor realități sociale de la noi. Am analizat însă **noile reglementări** cu impact asupra raporturilor juridice în care intră persoanele căsătorite.*

*Am semnalat unele **neconcordanțe legislative**, propunând de lege ferenda modificările care s-ar impune.*

Nu am renunțat în totalitate nici la vechea doctrină și nici la practica judecătorească dinainte de 1989 căci, fiind vorba de același regim matrimonial, și în prezent ideile esențiale acolo își găsesc rădăcina.

*Nădăjduim că, prin analizele efectuate și soluțiile propuse, precum și prin perspectivele pe care le întrevădem pentru **o nouă legislație în domeniu**, această a doua ediție a lucrării să trezească interesul specialiștilor în drept sau poate chiar al publicului larg, preocupat de o astfel de problematică.*

*Prof. univ. dr. **Alexandru Bacaci***

Cuprins

Titlul I. Demers introductiv	1
Capitolul I. Familia și relațiile de familie.....	1
Capitolul II. Regimul matrimonial dinainte de Codul familiei. Caracterizare generală	5
Capitolul III. Regimul matrimonial actual. Caracterizare generală	10
Titlul II. Raporturile patrimoniale dintre soți	19
Capitolul I. Bunurile soților	19
<i>Secțiunea I. Noțiunea și categoriile de bunuri ale soților.....</i>	<i>19</i>
<i>Secțiunea a II-a. Bunurile comune ale soților</i>	<i>21</i>
§1. Presumpția de comunitate și criteriile de determinare a bunurilor comune	21
§2. Precizări privind calificarea unor bunuri	33
§3. Natura juridică a comunității matrimoniale	66
§4. Drepturile soților asupra bunurilor comune	69
<i>Secțiunea a III-a. Împărțirea bunurilor comune.....</i>	<i>85</i>
§1. Împărțirea bunurilor comune în timpul căsătoriei.....	86
§2. Împărțirea bunurilor comune la desfacerea căsătoriei.....	92
§3. Procedura împărțirii bunurilor comune	103
§4. Efectele hotărârii de împărțire a bunurilor comune.....	113
§5. Împărțirea bunurilor comune la încetarea sau desființarea căsătoriei.....	117
§6. Împărțirea locuinței comune a soților.....	120
<i>Secțiunea a IV-a. Bunurile proprii ale soților</i>	<i>124</i>
§1. Categoriile bunurilor proprii	125
§2. Dovada bunurilor proprii în raporturile dintre soți.....	137
§3. Drepturile soților cu privire la bunurile proprii.....	147

Capitolul II. Obligațiile soților	150
<i>Secțiunea I. Noțiune și categorii de obligații ale soților</i>	<i>150</i>
§1. Cheltuielile făcute cu administrarea bunurilor comune [art. 32 lit. a) C. fam.] și obligațiile ce au contractat împreună art. [32 lit. b). C. fam.].....	151
§2. Obligațiile contractate de fiecare din soți pentru îndeplinirea nevoilor obișnuite ale căsniciei [art. 32 lit. c) C. fam.].....	160
§3. Obligația de a repara prejudiciul cauzat prin însușirea de către unul din soți a unor bunuri proprietate publică [art. 32 lit. d) C. fam.]	161
<i>Secțiunea a II-a. Modul de urmărire a bunurilor soților.....</i>	<i>164</i>
<i>Secțiunea a III-a. Aspecte patrimoniale la confluența dispozițiilor codului familiei cu cele ale Legii nr. 31/1990 privitoare la societățile comerciale</i>	<i>165</i>
Capitolul III. Obligația de întreținere între soți și între foștii soți.....	169
<i>Secțiunea I. Obligația de întreținere între soți.....</i>	<i>169</i>
§1. Noțiunea și fundamentul obligației de întreținere între soți.....	169
§2. Condițiile de existență ale obligației de întreținere dintre soți.....	171
<i>Secțiunea a II-a. Obligația de întreținere între foștii soți.....</i>	<i>186</i>
§1. Fundamentul și condițiile de existență ale obligației de întreținere între foștii soți	186
§2. Ordinea, cuantumul și existența în timp a obligației de întreținere între foștii soți	189
Titlul III. Raporturile patrimoniale dintre părinți și copii.....	195
Capitolul I. Obligația de întreținere între părinți și copii.....	195
<i>Secțiunea I. Considerații preliminare</i>	<i>195</i>
<i>Secțiunea a II-a. Persoanele între care există obligația de întreținere.....</i>	<i>200</i>
§1. Copiii îndreptățiți la întreținere.....	200
§2. Debitorii obligației de întreținere	218
<i>Secțiunea a III-a. Condițiile privind existența obligației de întreținere</i>	<i>223</i>

<i>Secțiunea a IV-a. Stabilirea și executarea întreținerii.....</i>	<i>231</i>
§1. Obiectul obligației de întreținere a copiilor de către părinți.....	231
§2. Întinderea întreținerii datorată de părinți copiilor minori	233
§3. Data de la care se datorează întreținerea.....	243
§4. Procedura stabilirii și executării întreținerii.....	249
Capitolul II. Drepturile și îndatoririle părinților cu privire la bunurile copilului minor	258
<i>Secțiunea I. Observații preliminare</i>	<i>258</i>
<i>Secțiunea a II-a. Principalele drepturi și îndatoriri părintești privitoare la bunurile copilului.....</i>	<i>262</i>
§1. Dreptul și îndatorirea de a administra bunurile copilului.....	262
§2. Dreptul și obligația de a-l reprezenta pe minor în actele civile ori de a-i încuviința actele juridice	265
<i>Secțiunea a III-a. Modul de exercitare a drepturilor și îndatoririlor părintești.....</i>	<i>267</i>
§1. Exercițarea drepturilor și îndatoririlor părintești de către ambii părinți.....	267
§2. Exercițarea drepturilor și îndatoririlor părintești de către un singur părinte.....	271
§3. Situații speciale privind exercițarea drepturilor și îndatoririlor părintești	275
§4. Scindarea ocrotirii părintești.....	276
Index alfabetic	285

Titlul I

Demers introductiv

Capitolul I. Familia și relațiile de familie

1. Complexitatea formei de comunitate umană care este **familia** determinată de multitudinea de relații care se nasc între cei care o compun, pe de o parte, și de raporturile ei, ca entitate distinctă, cu societatea, pe de altă parte, precum și de evoluția trăsăturilor sale caracteristice în timp – face dificilă, în ce o privește, cristalizarea unei definiții atotcuprinzătoare și stabile. Ea a constituit și constituie obiectul de cercetare a numeroase științe, ca sociologia, biologia, medicina, psihologia, științele istorice, științele juridice, filosofia, fiecare încercând să-i surprindă aspectele caracteristice dintr-un unghi de vedere mai mult sau mai puțin specializat și deci mai mult sau mai puțin îngust. Familia – s-a spus¹ – este o realitate biologică, prin uniunea ce se realizează între bărbat și femeie și prin procreare; este o realitate socială, prin ea realizându-se o comunitate de viață între cei care o compun; este și o realitate juridică, căci societatea reglementează cele mai importante relații din cadrul ei prin norme juridice. Familia presupune o anumită

¹ Vezi *I. Albu*, în *Dreptul familiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 7; *A. Ionașcu ș.a.*, *Familia și rolul ei în societatea socialistă*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 5; *I.P. Filipescu*, în *Dreptul familiei*, Universitatea București, Facultatea de Drept, 1984, p. 5-7; *I.P. Filipescu*, *Al.I. Filipescu*, *Tratat de dreptul familiei*, ed. VII, Ed. All Beck, București, 2002, p. 1; *T. Bodoașcă*, *Contribuții la definirea juridică a familiei și la stabilirea conținutului acesteia*, în *Dreptul nr. 12/2004*; *T. Bodoașcă*, în *Dreptul familiei*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 1-10; *I. Imbrescu*, *Reflecții în legătură cu folosirea eronată a unor termeni din sfera dreptului familiei*, în *Dreptul nr. 8/2005*, p. 110-115.

structură, istoricește determinată¹; ea este totodată: un grup social cu o gospodărie casnică comună²; o entitate de interacțiuni și intercomunicări personale între soț și soție, mamă și tată, fiu și fiică, frate și soră³; un grup cu caracteristici proprii, obiceiuri, tradiții, reguli de educație care creează o atmosferă⁴; o distribuție a rolurilor și sarcinilor familiale, îndeplinirea unor funcții în raport cu societatea⁵; un mod de reglementare a relațiilor dintre sexe și de asigurare a procreării și educării copiilor⁶.

Dintr-o perspectivă juridică, familia a fost definită ca „o formă de organizare a vieții în comun a oamenilor legați între ei prin căsătorie sau prin rudenie”⁷. Familia prezintă, desigur, toate aceste caracteristici, dar neîndoielnic și altele. Legiuitorul nu dă în nici o reglementare definiția familiei, conferindu-i însă, în diverse reglementări, accepțiuni diferite⁸. Codul familiei vizează cel mai adesea (art. 1-44, 47-65 și 97-112) sensul restrâns al noțiunii, potrivit căruia în familie se cuprind soții și copiii lor minori. Întrucât lucrarea de față e destinată cercetării raporturilor juridice de natură patrimonială dintre soț, pe de o parte, părinți și copii, pe de alta, vom folosi în cuprinsul ei noțiunea de familie în acest sens.

Familia ne apare astfel ca forma juridicește recunoscută de conviețuire a unor persoane legate prin căsătorie și rudenie și care generează între membrii ei relații complexe, biologice, etico-spirituale, economice, juridice, culturale etc.

¹ Vezi *T. Liciu*, Pregătirea pedagogică a tineretului pentru viața de familie, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 10.

² *Ov. Bădina, F. Mahler*, Funcțiuni și tendințe ale familiei contemporane, în Tineretul și familia. Coordonate principale ale pregătirii tineretului pentru viața de familie, Ed. Politică, București, 1970, p. 36.

³ *E. Burgess, H. Locke*, The Family, New York, Americ. Book Comp., 1953, p. 7.

⁴ *R. Vincent*, Cunoașterea copilului, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 179.

⁵ *N. Mitrofan*, Dragostea și căsătoria, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 102.

⁶ Mic dicționar filozofic, Ed. Politică, București, 1969, p. 128.

⁷ *T.R. Popescu*, în Dreptul familiei. Tratat, vol. I, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1965, p. 17.

⁸ Vezi *I. Albu*, op. cit., p. 7.

2. Căsătoria, care stă la baza familiei generează între cei care o încheie, raporturi multiple și complexe, de diferite naturi, dintre care numai unele fac obiectul reglementării juridice. Majoritatea relațiilor dintre soți fiind de natură etico-spirituală, statul înțelege să le lase la libera apreciere a acestora, asupra lor punându-și amprenta personalitatea și caracterele individuale ale fiecăruia. Articolul 2 din Codul familiei, sintetizând principiile care stau la baza familiei în societatea noastră, prevede că „relațiile de familie se bazează pe prietenie și afecțiune reciprocă între membrii ei, care sunt dator să-și acorde unul altuia sprijin moral și material”, creând astfel cadrul pentru o minimă organizare juridică a raporturilor personale dintre membrii familiei. În Capitolul III, secțiunea I (art. 25-28) sunt reglementate câteva din raporturile personale dintre soți, iar în secțiunea a II-a (art. 29-36) sunt cuprinse reglementări dedicate raporturilor patrimoniale dintre soți. Cele mai numeroase reglementări privesc, așa cum se poate observa, aceste din urmă raporturi, ele, prin natura lor, fiind mai susceptibile de a fi cuprinse în norme juridice.

Deși din tehnica reglementării s-ar părea că acest capitol epuizează drepturile și obligațiile soților, realitatea este că nu toate sunt cuprinse aici. Texte ale Codului familiei situate în alte capitole consacră de asemenea drepturi și obligații ale soților, ca bunăoară art. 86 alin. (1), 89 lit. a) și 41 alin. (1), referitoare la obligația de întreținere; art. 97 și urm., referitoare la drepturile și obligațiile părinților privind copilul minor, precum unele din drepturile și obligațiile celor căsătoriți rezultă implicit din ansamblul reglementărilor care privesc familia, ca obligația de fidelitate, obligația de conviețuire, de a-și păstra domiciliul comun, dacă l-au ales etc. Dar, drepturile și obligațiile soților au izvorul uneori și în norme aparținând altor ramuri de drept, ca: drepturile soților cu privire la spațiul de locuit, reglementate de Legea nr. 114/1996; revocabilitatea donațiilor între soți, prevăzută de art. 937 C. civ.; interdicerea contractelor de vânzare-cumpărare între soți, stipulată de art. 1307 C. civ.; vocația succesorală reciprocă a soților, reglementată de art. 1-5 din Legea nr. 319/1944. Dreptul la moștenire al descendenților este reglementat de asemenea de norme ale Codului civil (art. 669). Circumscriind acum cadrul problematic al acestei lucrări, precizăm că ea are drept obiect cercetarea rapor-

turilor juridice patrimoniale aparținătoare dreptului familiei, dintre soți, pe de o parte, și dintre părinți și copiii minori, pe de altă parte. Acestea sunt: raporturile dintre soți cu privire la bunurile lor; obligația de întreținere dintre soți și foștii soți; obligația soților de a suporta cheltuielile căsniciei; drepturile și obligațiile părinților privitoare la bunurile copiilor minori și obligația de întreținere dintre părinți și copii.

Capitolul II. Regimul matrimonial dinainte de Codul familiei. Caracterizare generală

3. Deși Codul civil de la 1864 a reprezentat, față de vechile legiuiri (Codul Calimah și Codul Caragea) pe care le-a înlocuit, un incontestabil pas înainte pe calea modernizării legislației românești, numeroase reglementări în materia relațiilor de familie, exprimând concepțiile unei epoci revoluate, ne apar astăzi nu numai desuete, raportat la realitățile actuale, dar și incompatibile cu sistemul de valori ce trebuie ocrotit prin norme de drept. Deși neformulate expres în texte, dar degajându-se cu evidență din acestea, principii ca supunerea femeii față de bărbat, restrângerea libertății o dată cu încheierea căsătoriei, discriminarea dintre copiii „legitimi” și cei „nelegitimi”, au caracterizat acele reglementări. Articolul 1224, dând expresie inegalității dintre sexe prevedea: „Orice convențiuni matrimoniale sunt libere între soți, întrucât acelea nu vatămă drepturile bărbatului de cap al familiei sau de cap al asociațiunii conjugale, și întrucât nu derogă de la dispozițiunile prohibitive ale acestui codice”. Bărbatul, așadar, era considerat capul familiei sau al asociațiunii conjugale, iar femeia era supusă „puterii maritale” a bărbatului. Ea era incapabilă juridicește și nu-și putea exercita drepturile decât în baza unei „autorizații maritale” prealabile; în regimul dotal, femeia nu putea face acte de dispoziție cu privire la bunurile dotale decât cu încuviințarea soțului sau, dacă acesta refuza, cu încuviințarea justiției¹.

Codul civil de la 1864 n-a instaurat un regim unic și omogen în privința raporturilor patrimoniale de familie, formal instituind libertatea convențională a soților, limitată însă de puterea maritală

¹ Vezi I. Rosetti-Bălănescu, *O. Sachelarie, N. Nedelcu*, Principiile dreptului civil român, Ed. de Stat, București, 1947, p. 464 și urm.; D. Rizeanu, D. Protopopescu, Raporturile patrimoniale dintre soți, în lumina Codului familiei, Ed. Științifică, București, 1959, p. 20-21.

a bărbatului, ca și de „ordinea publică și bunele moravuri” (art. 5 C. civ.). Convenția matrimonială avea un caracter **solemn** și **public**, trebuind înscrisă într-un registru special ce funcționa la fiecare tribunal și se încheia înainte de încheierea căsătoriei. Odată încheiată, convenția matrimonială nu mai putea fi modificată, având, așadar, caracter **imuabil**.

Dispozițiile Codului civil de la 1864 privitoare la regimurile matrimoniale aveau caracter **supletiv**, primind aplicare numai în lipsa convenției matrimoniale a soților.

Regimul de drept comun era considerat cel al **separației de bunuri** (art. 1283 C. civ.), fiecare din soți păstrând un drept exclusiv de administrare, folosință și dispoziție asupra bunurilor sale, cu obligația însă de a contribui la cheltuielile căsniciei. Bărbatul era obligat să-și întrețină soția (art. 196 C. civ.), aceasta din urmă având obligația să contribuie la sarcinile căsătoriei vărsând bărbatului 1/3 din veniturile sale (art. 1284 C. Civ.).

Codul civil de la 1864 reglementa ca unic regim convențional **regimul dotal** (art. 1233-1293), dota fiind, potrivit art. 1233, „averea ce se aduce bărbatului, din partea sau în numele femeii, spre a-l ajuta să susțină sarcinile căsătoriei”. Soții îl puteau adopta, cu sau fără modificări, prin convenția matrimonială. Bunurile dotale erau în administrarea și folosința bărbatului, care avea, singur, exercițiul acțiunilor ce le priveau. Femeia putea înstrăina dota mobilă, dar numai cu autorizația bărbatului, dota imobiliară fiind însă inalienabilă, insesizabilă și imprescriptibilă. Femeia măritată își păstra dreptul de administrare, folosință și dispoziție asupra bunurilor **parafernale**. Prin art. 1287-1293, C. civ. mai reglementa, ca o anexă a regimului dotal, **societatea de achiziții** a soților, formată dintr-o comunitate restrânsă de bunuri, ce se găsea în coproprietatea celor doi soți¹.

4. Constituția din 1948, deși nu scotea în mod expres raporturile juridice de familie de sub reglementarea Codului civil și nu abroga în mod expres anumite texte ale acestui cod, practic, prin consacrarea unor noi principii, privind egalitatea dintre sexe, a adus importante modificări relațiilor de familie. Articolul 16

¹ D. Rizeanu, D. Protopopescu, op. cit., p. 21.